

Commissie van Overleg en Voorlichting Milieu Luchthaven Leeuwarden

Secretariaat:

Postbus 16169

2500 BD Den Haag

rien.mudde@rijksoverheid.nl

<https://www.covm.nl/de-covms/leeuwarden/vergaderstukken>

VERSLAG

Drieënvijftigste vergadering Commissie van Overleg en Voorlichting
Milieu Luchthaven Leeuwarden van 12 november 2018

Aanwezig:

Dhr. M. Schrier	Gedeputeerde Provincie Fryslân (voorzitter)
Mevr. A. van Beek	Omwonenden Leeuwarden
Dhr. A. Bennen	Voorzitter gebruikersgroep geluidmeetnet
Mevr. A. Boersma	Omwonenden Tytsjerksteradiel
Dhr. P. Bos	Omwonenden DDFK-gemeenten
Dhr. B. Claassen	CASPER (deel vergadering)
Dhr. A. Den Drijver	Adviseur stuurgroep Geluidmeetnet
Dhr. J. Dijkstra	Wethouder Waadhoeke (deel vergadering)
Dhr. J. Dolderman	NLR (deel vergadering)
Dhr. J.H.B.W. Elgershuizen	Milieuplatform Leeuwarden
Dhr. LtKol A.J.P. Hardenbol	Commando Luchtstrijdkrachten bureau Geluidhinder
Dhr. G. Hiemstra	Omwonenden Súdwest Fryslân
Dhr. LtKol R. Van der Jagt	Waarnemend Commandant vliegbasis Leeuwarden
Dhr. J. Kok	Gemeente Tytsjerksteradiel
Dhr. E. Kwast	Ministerie van Defensie
Mevr. E. van Leeuwen	NLR (deel vergadering)
Mevr. S. Van Lieshout	Milieuplatform Leeuwarden
Dhr. G.L.M. Majoor	Ministerie van I&W, Inspectie Leefomgeving en Transport
Dhr. M.H. Mudde	Rijksvastgoedbedrijf/Defensie (secretaris)
Mevr. N. van Rijn-Kooistra	Vliegbasis Leeuwarden sectie Communicatie
Dhr. S. Slotegraaf	Provincie Fryslân/FUMO
Dhr. B. Veerman	Omwonenden Littenseradiel
Dhr. G.F.J. Veldman	Omwonenden Leeuwarderadeel
Dhr. G. Verf	Omwonenden Menameradiel
Dhr. Maj J. Van Weelderden	Vliegbasis Leeuwarden Hoofd Luchtverkeersbeveiliging
Mevr. J.T. Wiersma	Gemeente Leeuwarden
22 belangstellenden	

Afwezig:

Dhr. A. Bouman; Wethouder Tytsjerksteradiel (wordt vervangen door dhr. Kok)
Dhr. H. Deinum; Wethouder Leeuwarden (wordt vervangen door mevr. Wiersma)
Dhr. F.J.R. Faber; Wethouder Súdwest Fryslân (wordt niet vervangen)
Dhr. A. Van der Ploeg; Wethouder DDFK-gemeenten (wordt niet vervangen)
Dhr. Kol A.S. Stallmann; Commandant Vliegbasis Leeuwarden (wordt vervangen door dhr. LtKol R. van der Jagt)

1. Opening

De voorzitter opent de vergadering en heet de aanwezigen welkom.

2. Mededelingen

De secretaris doet mededeling van de berichten van verhindering. De agenda en alle overige vergaderstukken zijn verstuurd met e-mail secretaris van 23 oktober 2018. Daarnaast zijn alle vergaderstukken geplaatst op de nieuwe website; <https://www.covm.nl/de-covms/leeuwarden/vergaderstukken>.

Voorts deelt de secretaris mede dat als punt 6 geagendeerde presentatie over de herziening van de Luchtruimstructuur is verplaatst naar de volgende vergadering.

3. **Suggesties voor te bespreken onderwerpen.**

Door de leden van de commissie worden geen aanvullende agendapunten ingebracht.

4. **Inventarisatie gesprekspunten publiek**

De voorzitter vraagt of op de publieke tribune aanwezige personen gebruik willen maken van het spreekrecht van het publiek. Op een vraag van **mevr. Inberg** uit Leeuwarden antwoordt **de voorzitter** dat alleen de leden van de commissie de gelegenheid krijgen tot het stellen van vragen of het geven van een reactie naar aanleiding van de presentaties over de revisie van de milieuvergunning (agendapunt 5).

5. **Presentatie over Revisie Milieu(omgevings)vergunning vliegbasis Leeuwarden**

Dhr. Majoor van de Inspectie Leefomgeving en Transport (IlenT) houdt een presentatie over de in voorbereiding zijnde revisie van de milieu(omgevings)vergunning van de vliegbasis Leeuwarden. Hij gaat daarbij in op de aanleiding van de revisie, de afspraken die hierover zijn gemaakt tussen IlenT en de vliegbasis Leeuwarden, de aandachtspunten van IlenT en het tijdschema en de te doorlopen procedure.

De presentatie is gevoegd (*als nr. LW/18.54/1a*) bij dit verslag. Naar aanleiding van de presentatie worden de volgende vragen gesteld:

- **Dhr. Veerman** vraagt welke gevaarlijke stoffen er op de vliegbasis worden opgeslagen. **Dhr. Majoor** antwoordt dat het hier gaat om brandbare en milieugevaarlijke stoffen. Voor zover hem bekend is, is er geen sprake van opslag van nucleaire stoffen.
- **Dhr. Elgershuizen** vraagt of het geluid van transport en bewakingshonden ook meegenomen wordt in de vergunning. **Dhr. Majoor** antwoordt hier bevestigend op. Desgevraagd licht hij toe dat de aanvraagprocedure ook voorziet in het inwinnen van advies van de wettelijke adviseurs, waaronder de gemeente Leeuwarden. Het advies van de gemeente maakt onderdeel uit van de documenten die in het kader van de openbare voorbereidingsprocedure voor ter inzage worden gelegd.
- **Dhr. Verf** vraagt wie worden aangemerkt als belanghebbenden die een zienswijze kunnen indienen. **Dhr. Majoor** antwoordt dat daartoe in ieder geval behoren omwonenden, gemeenten en bepaalde organisaties (waarvan de doelstellingen duidelijk raakvlakken hebben met de milieuaspecten van de vliegbasis).
- **Dhr. Dijkstra** vraagt of met de revisie alle tot dusver geldende deelvergunningen worden vervangen. **Dhr. Majoor** antwoordt dat er een integrale vergunning komt die alle bestaande vergunningen milieu vervangt. Welke dat betreft zal inzichtelijk worden gemaakt.
- **Mevr. Wiersma** vraagt of er een overzicht is van alle andere (niet-milieu) vergunningen van de vliegbasis Leeuwarden. **Dhr. Hardenbol** antwoordt dat hij daar navraag over zal doen bij het Rijksvastgoedbedrijf.

Dhr. Van der Jagt, waarnemend Commandant vliegbasis Leeuwarden, houdt in aansluiting op de presentatie van dhr. Majoor een presentatie over het traject dat de vliegbasis Leeuwarden en het Rijksvastgoedbedrijf in het kader van de revisie van de milieu(omgevings)vergunning doorlopen. Hij gaat daarbij onder meer in op de Infraprojecten die in het kader van de transitie naar de F-35 zullen worden gerealiseerd. Tevens geeft hij aan dat de COVM tijdens de reguliere vergaderingen zal worden geïnformeerd over de voortgang van de procedure.

Naar aanleiding van de presentatie worden de volgende vragen gesteld:

- **Dhr. Elgershuizen** vraagt of de sheets van de presentatie, inclusief een lijst met gebruikte afkortingen kan worden verspreid. **De secretaris** antwoordt dat die zal worden bijgevoegd (*als nr. LW/18.54.1b*) bij het verslag.
- **Dhr. Bos** vraagt of de andere vergunningen van de vliegbasis, zoals die betreffende de geluidszone voor het starten en landen van vliegtuigen, ook zullen worden herzien. **Dhr. Van der Jagt** antwoordt dat de aanwijzing van de geluidszone voor het starten en landen van vliegtuigen is geregeld ingevolge de Wet Luchtvaart (Luchthavenbesluit Leeuwarden). Deze aanwijzing/vergunning zal niet worden herzien in het kader van de komst van de F35.

6. **Presentatie Project Luchtruimherziening**

De aanvankelijk geagendeerde presentatie van de Projectdirecteur luchtruimherziening is verplaatst naar de volgende vergadering van de COVM. **De voorzitter** merkt op dat op 8 november 2018 het door het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat georganiseerde Luchtvaartgesprek Friesland heeft plaatsgevonden. Daarbij waren ook enkele leden van de COVM luchthaven Leeuwarden aanwezig, maar geen vertegenwoordigers van het Ministerie van Defensie. Volgens de voorzitter werd dat door diverse aanwezigen als een gemis ervaren.

7. Presentatie over installatie van de geluidmeetnetten

Dhr. Den Drijver licht toe dat, zoals verwoord in het Memo nr. 4 Werkzaamheden Stuurgroep uitvoering motie Geluidmeetnetten' (toegezonden als nr. LW/18.53/9) de installatie van de geluidmeetnetten is gegund aan de firma Casper. **Dhr. Claassen** van de firma Casper houdt een presentatie over de doelen en de scope van het project, het bedrijf Casper, de noise monitors, het meetnet en de software applicaties. Eén van de geluidmeetpalen (Marsum) is al in bedrijf. De presentatie is bijgevoegd (als nr. LW/18.54/1c) bij dit verslag. Naar aanleiding van de presentatie worden de volgende vragen gesteld

- **Dhr. Elgershuizen** vraagt of het blijft bij 11 meetpalen of dat er te zijner tijd een meer fijnmazig netwerk zoals bij vliegbasis Eindhoven gerealiseerd zal worden. **Dhr. Den Drijver** antwoordt dat er per vliegbasis (Volkel en Leeuwarden) uiteindelijk 16 meetpalen (waaronder enkele contourenlocaties) zullen worden geplaatst en daarnaast nog 1 mobiele meetpost beschikbaar zal zijn. **Dhr. Hardenbol** vult aan dat dit er meer zijn dan er zijn geplaatst bij de Luchthaven Eindhoven.
- **Dhr. Bos** vraagt of er met de Stuurgroep gecommuniceerd kan worden over de inzet van de mobiele meetpost. **De voorzitter** antwoordt dat dit een van de taken van de ingestelde gebruikersgroep is.
- **Mevr. Boersma** vraagt wanneer het geluidmeetnet operationeel zal zijn. **Dhr. Den Drijver** antwoordt dat de meetposten op de geselecteerde locaties in de woonkernen in de periode tot en met januari 2019 geplaatst zullen worden. Er vindt nog onderzoek plaats naar de meest geschikte contourenlocaties. Naar verwachting is het hele geluidmeetnetwerk in het eerste kwartaal van 2019 gereed. **De voorzitter** vult aan dat daarmee de doelstelling om het geluidmeetnet een jaar voor de komst van de F35 gereed te hebben gehaald zal worden. Hierdoor wordt het mogelijk om een vergelijking te maken tussen het geluid van de F16 en dat van de F35.

8. Presentatie NLR over geluidbelastingseenheid Ke versus Lden

Dhr. Hardenbol zet uiteen dat Defensie en het NLR al geruime tijd nadenken over het vervangen van de thans geldende beoordelingsmaat Ke door de in Europees verband vastgestelde maat Lden. Dit overeenkomstig de politieke toezegging die hierover is gedaan aan de Tweede Kamer. **Dhr. Dolderdam** van het NLR geeft een presentatie over de achtergronden van en verschillen tussen deze beide eenheden, de uitgangspunten die bij de overgang naar de nieuwe geluidbelastingseenheid worden gehanteerd en de vragen die daarbij thans nog spelen. De presentatie is bijgevoegd (als nr. 18/54.1d) bij dit verslag. Naar aanleiding van de presentatie worden de volgende vragen gesteld;

- Naar aanleiding van het in de presentatie genoemde uitgangspunt dat de nieuwe geluidbelastingsmaat niet mag leiden tot vermindering van de bescherming van de omwonenden, merkt **dhr. Verf** op dat met de invoering van het Besluit Militaire Luchthavens de bouwmogelijkheden binnen de geluidszones tot 65Ke) zijn verruimd. Voor de binnen de geluidszones gelegen dorpen is dat een positieve ontwikkeling geweest. Hij hoopt dat na invoering van de nieuwe geluidbelastingsmaat die mogelijkheden blijven bestaan. Daarnaast wijst hij er op dat de bestaande geluidcontouren nog nimmer volledig zijn benut. **Dhr. Verf** pleit ervoor om te bezien of de zones aangepast kunnen worden, zodat de bouwmogelijkheden van de alleen binnen de theoretische zones gelegen dorpen kunnen worden verruimd. **Dhr. Hardenbol** antwoordt dat de presentatie, die gehouden wordt in alle COVM's, bedoeld is om dit soort reacties te krijgen, zodat die meegenomen kunnen worden bij de verdere uitwerking en invoering van de nieuwe geluidnormen.
- **Mevr. Boersma** vraagt of het mogelijk is om kaarten van de nieuwe contouren te laten zien, zodat die kunnen worden vergeleken met de bestaande. **Dhr. Dolderman** antwoordt dat dat in dit stadium nog geen zin heeft omdat het nog een hele serie van contourenkaarten betreft die nog geen enkele status hebben. Bovendien zou dit verkeerde verwachtingen kunnen wekken. **Dhr. Hardenbol** vult aan dat in een later stadium, als het wat duidelijker wordt welke kant het op gaat, dergelijke kaartjes zeker gepresenteerd zullen worden in de commissie.
- **Dhr. Bos** reageert op het gepresenteerde feit dat er bij de Lden minder differentiatie in de nachtstrafactor is dan thans het geval is bij de Kosteneenheid (zelfde wegingsfactor in periode tussen 20.00 en 04.00 uur). Hij vraagt of dat een prikkel zou kunnen zijn om meer vliegbewegingen in de avond en de nacht uit te voeren. **Dhr. Hardenbol** antwoordt dat dit in theorie het geval zou kunnen zijn, maar dat het in de praktijk niet zal voorkomen omdat de vliegbasis de goede relatie met de omgeving koestert. **Dhr. Elgershuizen** vreest toch dat onder de nieuwe systematiek de avonduren eerder gebruikt zullen kunnen gaan worden. **Dhr. van der Jagt** benadrukt dat zowel de nieuwe contouren als de nieuwe regeling nog nader uitgewerkt zullen moeten worden en dat het nog te vroeg is om hier conclusies aan te verbinden.

- **Dhr. Verf** vraagt hoe lang de invoering van de nieuwe eenheid zal gaan duren. **Dhr. Hardenbol** antwoordt dat het onderwerp hoog op de agenda staat, maar dat er nog geen hard tijdschema voor de invoering is. **Dhr. Kwast** vult aan dat eerst een rondje langs de velden wordt gemaakt, daarna wordt er per vliegbasis, onder meer in overleg met de COVM's, gekeken welke mogelijkheden er zijn. Dat zal in de eerste helft van volgend jaar plaatsvinden. Vervolgens is er nog een wetswijziging nodig.

9. Gevolgen gemeentelijke herindeling voor samenstelling Commissie

Met betrekking tot dit agendapunt zijn de volgende documenten toegestuurd.

- * Brief Voorzitter COVM aan Staatssecretaris van Defensie van 7 mei 2018 (nr. LW/18.53/4a);
- * Brief Staatssecretaris van Defensie aan Voorzitter COVM van 23 juli 2018 (nr. LW/18.53/4b);
- * Lijst van leden en adviseurs (nr. LW/18.53/4c)

De voorzitter memoreert de bovengenoemde briefwisseling en voegt daar aan toe dat zowel de door omwonendenvertegenwoordigers als hun eventueel aan te wijzen plaatsvervangers aan de vergadertafel zullen kunnen plaatsnemen, alsmede de bij het lidmaatschap behorende onkostenvergoeding zullen ontvangen. Hij vraagt de vertegenwoordigers van de gemeenten om, voor zover dat nog niet is gedaan een omwonendenvertegenwoordiger en een eventuele plaatsvervanger aan te wijzen en hierover te berichten aan de secretaris.

10. Verslag vorige vergadering

Het concept-verslag vergadering van 6 november 2017 is toegezonden met e-mail van 14 juni 2018 (als nr. LW/18.53/1). Als bijlage daarbij is gevoegd de tekst van de inbreng van mevr. Tigchelaar tijdens die vergadering (als nr. LW/18.53/1a). Het verslag wordt vastgesteld met de volgende wijziging:

- Blz. 8, punt 11, 8^e regel: “geeft aanleiding” moet zijn: “geeft geen aanleiding”.

11. Ingekomen/opgevraagde/verzonden stukken

11.1 Persbericht van 26 juli 2018 inzake oefening Falcon Autumn (toegezonden als nr. LW/18.53/6)

Het persbericht wordt voor kennisgeving aangenomen.

11.2 Brief van dhr. Veerman van 8 oktober 2018 over verhoging aantal F-35's (toegezonden als nr. LW/18.53/11).

Dhr. Veerman licht toe dat hij heeft begrepen dat er is besloten het aantal F35 te verhogen van 37 naar 67 stuks. Hij vreest dat dit ook in de omgeving van de vliegbasis Leeuwarden een toename van de geluidhinder met zich mee zal brengen en vraagt hoe daar mee omgegaan zal worden. **Mevrouw Boersma** verwijst naar recente berichtgeving hierover in het NRC en de Telegraaf. Ook zij acht dit een verontrustende ontwikkeling. **Dhr. Van der Jagt** antwoordt dat hij zeker een voorstander is van de aanschaf van meer F35 vliegtuigen, maar benadrukt dat de Regering en de Tweede Kamer daar nog geen besluit over hebben genomen. **De voorzitter** vult aan dat de geluidbelasting van de vliegbasis Leeuwarden in alle gevallen binnen de geluidszone zal dienen te blijven. **Dhr. van der Jagt** en **dhr. Hardenbol** bevestigen dat de wettelijk vastgestelde geluidszone maatgevend blijft. Indien er zou worden besloten om meer vliegtuigen op de vliegbasis Leeuwarden te stationeren, dan zullen er maatregelen getroffen dienen te worden om binnen de zone te blijven, bijvoorbeeld het exporteren van vliegbewegingen naar het buitenland.

12. Rapportage jaarberekening vliegbasis Leeuwarden (onderzoek ex artikel 25 lid 4 LVW)

De (als nr. LW/18.53/3 toegezonden) rapportage van het NLR van april 2018 inzake de geluidbelasting rondom de vliegbasis Leeuwarden voor het jaar 2017 geeft geen aanleiding tot het maken van opmerkingen.

13. Klachtenbehandeling

13.1 Klachtenoverzicht Sectie Communicatie vliegbasis Leeuwarden. Overzichten betreffende de maanden april, mei, juni, juli, augustus en september 2018 (toegezonden als nr. LW/18.53/5).

April 1018:

- **Dhr. Veldman** uit zijn zorg over het grote aantal (82) klachten dat deze maand is ingediend. Hij vraagt wat er gedaan zou kunnen worden om dit aantal naar beneden te krijgen. Hij pleit er in dat verband nogmaals voor om de oefening Frisian Flag anders op te zetten, zodat er minder vliegbewegingen vanaf de vliegbasis Leeuwarden plaatsvinden. **Mevr. Boersma** wijst op klacht nr.

LW07435 van 5 april, waarin sprake is van een verdrievoudiging van het aantal vliegbewegingen nog voordat de oefening Frisian Flag was begonnen. Zij vindt het ontoelaatbaar dat ondanks alle klachten de oefening Frisian Flag gewoon blijft bestaan. **Dhr. van der Jagt** antwoordt dat de oefening Frisian Flag zeer belangrijk is voor de vliegbasis Leeuwarden en de Koninklijke Luchtmacht. Daarom heeft de vliegbasis het afgelopen jaar veel inzet gepleegd op het geven van uitleg, o.a. door de omwonenden uit te nodigen op de basis. Hij realiseert zich dat daarmee de hinder niet kan worden weggenomen, maar hoopt wel dat het leidt tot meer begrip en acceptatie.

Mei 2018:

- **Dhr. Elgershuizen** wijst erop dat er in op 4 mei en 14 juni klachten zijn ingediend betreffende zijns inziens overbodige vliegbewegingen. Hij pleit ervoor dergelijke vliegbewegingen voortaan achterwege te laten. **Dhr. van der Jagt** antwoordt dat bij de uitvoering van vliegbeweging met een representatief karakter er altijd naar wordt gestreefd dit te combineren met een reguliere trainingsvlucht, zodat het niet leidt tot extra belasting voor de omgeving. Dat was het geval bij het eerbetoon voor de gevallen uit de tweede Wereldoorlog in Holwert op 4 mei en de reünie van het 322 squadron op 14 juni. Voor deze laatste vliegbewegingen heeft de Militaire Luchtvaartautoriteit een ontheffing afgegeven die gepubliceerd is in de Staatscourant en is aangekondigd in de burenmailing.

Juni 2018:

- **Dhr. Veldman** is het opgevallen dat op 14 juni veel klachten zijn ingediend, met name afkomstig uit Leeuwarden. In de beantwoording is aangegeven dat de Luchtverkeersleiding contact gehad heeft met de vlieger. Hij vraagt wat daarbij is besproken. **Dhr. van Weederen** antwoordt dat het een taak van de verkeersleiding is om bij de debriefing contact te leggen met de verkeersleiding als er blijkens de ingediende klachten iets fout gegaan kan zijn, dan wel er is geconstateerd dat de circuits niet op de juiste wijze zijn gevlogen.

Juli 2018:

- **Dhr. Elgershuizen** vraagt uitleg betreffende de beantwoording van een klacht op 22 juli over blaffende honden. **Dhr. van der Jagt** antwoordt dat de honden deel uit maken van de bewakingseenheid van de vliegbasis. De uitvoering van avonddiensten de uitvoering oefeningen op het speciale oefenterrein aan de noordzijde van de vliegbasis kan gepaard gaan met geblaf. Er wordt naar gestreefd dat tot een minimum te beperken.
- **Dhr. Veldman** merkt op dat de klachten in juli alle afkomstig waren van de zuidoost kant van de vliegbasis en vraagt of dat het gevolg was van de oostenwind. **Dhr. van Weederen** bevestigt dat de windrichting een rol heeft gespeeld. Daarnaast is door onderhoud aan de hoofdbaan de secundaire baan gebruikt.

Augustus 2018:

- **Dhr. Verf** herhaalt zijn eerder geuite wens om de klachten op volgorde van datum te vermelden in het overzicht, aangezien dat het analyseren gemakkelijker maakt. **Mevr. van Rijn** zegt toe met dat verzoek aan de slag te gaan.

September 2018:

- **Dhr. Elgershuizen** vraagt om de “valse klacht” van 20 september, ingediend door een F16 vlieger te verwijderen uit het bestand. **Dhr. van der Jagt** zegt toe daar naar te laten kijken. (*Nader: de klacht is inmiddels verwijderd*).
- **Dhr. Bos** verbaast zich erover dat de oefening Falcon Autumn, die zoveel overlast heeft gegeven bij toeristen in het Lauwersmeergebied, zo weinig klachten heeft opgeleverd. Dit geeft volgens hem aan hoe tolerant de mensen zijn. Het lage aantal klachten zegt zijns inziens niets over de ondervonden hinder.

13.2 Afschriften schriftelijk ingediende/afgedane klachten.

13.2.1 Klacht inwoner Britsum met antwoord Sectie Communicatie vliegbasis Leeuwarden (*toegezonden als nr. LW/18.53/7a*). Deze emailwisseling wordt voor kennisgeving aangenomen.

13.2.2 Vragen Raadslid Ferwerda gemeente Dongeradeel (*geagendeerd op verzoek van dhr. Van der Ploeg, toegezonden als nr. LW/18.53/7b*). Deze email wordt in verband met de afwezigheid van dhr. van der Ploeg doorgeschoven naar de volgende vergadering.

13.2.3 Brief Dorpsbelang Marsum aan Commandant vliegbasis Leeuwarden inzake telefonische klachtenlijn (*toegezonden als nr. LW/18.53/7c*) met antwoord Commandant Vliegbasis Leeuwarden (*toegezonden als nr. LW/18.53/7d*).

Dhr. Verf geeft aan blij te zijn met het antwoord, omdat daaruit blijkt dat het telefonische klachtennummer van de sectie Communicatie van de vliegbasis toch niet wordt opgeheven. Hij begrijpt het streven om de indiening van klachten verder te digitaliseren maar wijst erop dat er

nog wel enkele kinderziekten in het systeem zitten, die opgelost en verbeterd dienen te worden. **Mevr. van Rijn** antwoordt dat de vliegbasis continu bezig is om het digitale systeem te verbeteren. Zo ontvangen klagers sinds augustus een bevestiging dat de klacht ontvangen is. Zij begrijpt dat de mensen ook telefonisch klachten willen indienen. Daartoe blijft het landelijke klachtnummer (met antwoordapparaat en mogelijkheid teruggebeld te worden) in stand. Het telefoonnummer van de sectie Communicatie op de vliegbasis zal daarnaast met name open staan voor informatie over de vliegbasis Leeuwarden. **Dhr. Verf** vindt deze uitleg verwarrend en teleurstellend. Hij wijst er op dat in de brief van Commandant Vliegbasis letterlijk is gesteld dat het klachtnummer van de vliegbasis actief blijft. **Mevr. van Rijn** zegt toe in de buremailing een en ander nog een keer te verduidelijken. **Dhr. Hiemstra** vraagt om het adres van de website waarop klachten kunnen worden ingediend in te korten, bijvoorbeeld tot 'geluidbelasting vliegbasis.nl'. **Dhr. Veerman** pleit er eveneens voor de drempel voor het indienen van een digitale klacht te verlagen. Zijns inziens is de benadering van het klachtenformulier nu nog te omslachtig. **Dhr. Hardenbol** zegt toe de afdeling IT van de Luchtmacht nog eens te laten kijken naar de genoemde punten..

13.3 Jaarrapportage geluidhinderklachten 2017 van Commando Luchtstrijdkrachten (toegezonden als nr. LW/18.53/8).

Dhr. Dijkstra vraagt wat omwonenden van de vliegbases gaan merken van de in paragraaf 1.3 aangekondigde verbeteringen van de meldingregistratie en analyse. **Dhr. Hardenbol** antwoordt dat dit een continu proces is. De rapportage heeft nu nog tot doel om zichtbaar te maken wat zich in heel Nederland afspeelt. Het streven is er op gericht om nog beter zichtbaar te maken wat er per vliegbasis plaatsvindt, zodat lokale zwaartepunten beter zichtbaar worden.

Dhr. Veldman vindt dat de rapportage een droevig beeld schetst. Het aantal klachten betreffende de vliegbasis Leeuwarden is de afgelopen jaren aanzienlijk toegenomen tot 424 in 2017. Dat duidt volgens hem op een structureel probleem. Hij herhaalt zijn oproep om een grotere inspanning te verrichten om dit aantal naar beneden te krijgen. **Dhr. Elgershuizen** wijst op de bijlage bij het rapport, waaruit blijkt dat een groot aantal klachten wordt ingediend door slechts enkele personen. Hij vraagt of daar door gerichte communicatie actie op genomen kan worden.

Mevr. van Rijn antwoordt dat dat zeker wordt geprobeerd, maar dat een aantal personen alleen wil klagen en geen behoefte heeft aan contact. **Dhr. Hardenbol** voegt daaraan toe dat een aantal klagers de klachtenregistratie bewust gebruikt om een protestgeluid te laten horen.

Dhr. Elgershuizen is van mening dat een deel van de toename van het aantal klachten deels ook gerelateerd is aan de toename van het aantal vliegbewegingen en is van mening dat dat beter uitgelegd moet worden. **Mevr. van Beek** stelt dat in veel gevallen het geven van uitleg ook niet helpt. Veel mensen willen gewoon dat het lawaai stopt. Maar het is meestal niet mogelijk om de oorzaak van de hinder weg te nemen. **Dhr. van Elgershuizen** pleit ervoor om ook dat aan te geven in de rapportage, zodat de Tweede Kamer dat ook leest. **Dhr. Hardenbol** stelt vast dat er behoefte is om iets meer duiding op te nemen in de rapportage en zegt toe daar aandacht aan te besteden.

14. Stuurgroep Uitvoering 'uitvoering motie geluidsmetnetten'

Met betrekking tot dit (vaste) agendapunt zijn de volgende documenten ontvangen:

14.1 Memo nr. 4 Werkzaamheden Stuurgroep 'uitvoering motie Geluidsmetnetten' Periode mei 2018- november 2018 (toegezonden als nr. LW/18.53/9).

14.2 Brief voorzitter Stuurgroep uitvoering motie Eijssink aan Staatssecretaris van Defensie van 18 juli 2018 met verzoek om ruimte in COVM-begroting t.b.v. de Auditcommissie geluidsmetnetten vliegbases Leeuwarden en Volkel (toegezonden als nr. LW/18.53/10).

De voorzitter stelt vast dat de stand van zaken betreffende het geluidsmetnet al aan de orde is geweest bij agendapunt 7. Voorts merkt hij op dat er nog geen antwoord van de Staatssecretaris van Defensie is ontvangen. Hij vraagt of de toegezonden stukken nog aanleiding geven tot vragen en opmerkingen. **Dhr. den Drijver** merkt op dat over een paar maanden de website van het geluidsmetnet in de lucht zal zijn. Op die website zal ook een link naar het de landelijke website voor de indiening van klachten zijn opgenomen.

15. Informatie over gebruik vliegbasis

Dhr. van der Jagt zet uiteen dat het komende jaar in het teken zal staan van de voorbereiding van de transitie van de F16 naar de F35. Dat houdt in dat er vanaf volgend jaar geleidelijk steeds minder zal worden gevlogen met de F16 omdat het personeel de gelegenheid krijgt om

zich om te scholen naar het vliegen van de F35. Deze vermindering van het aantal vliegbewegingen zal in de loop van het jaar merkbaar worden. Vanaf november 2019 zal de eerste F35 gestationeerd worden op de vliegbasis. Dat aantal zal in de loop van 2020 worden uitgebreid. In 2019 staat wel weer een oefening Frisian Flag op het programma. Maar omdat er vanwege de nieuwbouwprojecten minder ruimte is op de vliegbasis zal die anders van opzet zijn dan andere jaren, met minder deelnemende vliegtuigen. Dat zal ook gelden voor de aansluitend daarop te houden FWIT -oefening. Over het geheel gesproken zal er sprake zijn van een lager aantal vliegbewegingen dan andere jaren. **Dhr. Hiemstra** vraagt wat dit betekent voor de nulmeting die in het kader van de installatie van het geluidmeetnet was aangekondigd. **Dhr. den Drijver** antwoordt dat de nulmeting niet het aantal vliegbewegingen zal betreffen. Het gaat om het maken van een vergelijking tussen een individuele F16-passage en een F35-passage. **Dhr. Hiemstra** merkt op dat in 2020 toch een aantal zaken zal gaan stapelen in vergelijking met het relatief rustige jaar 2019, waardoor de indruk zal ontstaan dat de F35 toch meer geluidbelasting geeft. **Dhr. van der Jagt** antwoordt dat met de belevingsvluchten al wel duidelijk is geworden dat de F35 niet merkbaar meer geluidoverlast zal geven dan de F16. Daarnaast wijst hij er nogmaals op dat de totale geluidbelasting begrenst zal blijven door de geluidszone.

16. Lijst van aandachts- en actiepunten

Naar aanleiding van de (*als nr. LW/18.53/2 toegezonden*) aandachts en actiepuntenlijst wordt het volgende opgemerkt.

Punt 1d: Aanmelding kandidaatleden auditcommissie

Op voorstel van **dhr. Den Drijver** wordt besloten dit aandachtspunt te schrappen, aangezien de auditcommissie (thans gebruikersgroep geheten) inmiddels geheel op sterkte is.

Punt 3b: Beantwoording vragen Vereniging Milieudefensie

Dhr. van der Jagt stelt voor dit aandachtspunt te schrappen omdat deze al zijn afgedaan. **Dhr. Major** bevestigt dat met de presentaties over de revisie van de milieuvergunning de in hoofdzaak procedurele vragen zijn beantwoord. **Dhr. Hardenbol** vult aan dat de COVM hier feitelijk ook geen partij in is. De commissie stemt in met dit voorstel.

17. Begroting 2019

De begroting over 2019 zal worden opgesteld nadat de brief van de Voorzitter Stuurgroep Uitvoering Motie Eijsink inzake het verzoek om financiële ruimte t.b.v de Auditcommissies is beantwoord. De begroting zal met het verslag van de vergadering worden verzonden aan de leden van de commissie.

14. Rondvraag

Dhr. Bennen zet uiteen dat de uit 5 leden bestaande gebruikersgroep (voorheen auditcommissie) inmiddels van start is gegaan en een aantal malen heeft vergaderd. De gebruikersgroep wordt in eerste instantie nog begeleid door de stuurgroep, maar zal naar verloop van tijd zelfstandig gaan opereren, waarna de stuurgroep zal worden opgeheven. De gebruikersgroep zet vooralsnog in op maximale flexibiliteit. Dat geldt zowel voor de inzet van de mobiele meetpost als voor het onderscheid tussen de informatielocaties en de contourenlocaties.

15. Sluiting

De voorzitter bedankt de aanwezigen voor hun inbreng en sluit de vergadering. De volgende vergaderingen zullen plaatsvinden op 6 mei en 11 november 2019.